

„A lélek él: betűben, kőben, fában...”

AZ „ERDÉLY VESZÉLYEZTETETT ÖRÖKSÉGE” CÍMŰ KIÁLLÍTÁS MEGNYITÁSA

Szeretettel és tisztelettel köszöntöm Mindannyiukat e fontos és rendhagyó kiállítás megnyitásának ünnepélyes perceiben. Úgy gondolom, hogy ma, amikor legjobb törekvéseinkkel szemben itthon és néhol külföldön is az értetlenség, sőt nem lebecsülhető ellenerő jelei mutatkoznak, és oly nagy szükségünk van a jellemben, a munkában, a politikában és a gazdagságban való igazi előrelépésre, nagy figyelmet kell fordítanunk helyzetünk megbízható értékelésére. Nem nélkülözhetjük ezt honi teendőink meghatározásához, de azért sem, mert mind jobban növekszik a rólunk alkotható külső kép jelentősége is. Sürgető feladatunk minél több és minél árnyaltabb, hiteles információt bocsátani a nemzetközi nyilvánosság rendelkezésére. Félreérthetetlenül és a tények minden erejét latba vetve kell érzékeltetnünk, hogy céljaink nem mások ellen irányulnak, de közös létünk és térségünk közös értékeinek védelmére.

Különös érzés tölt el, amikor az Erdély veszélyeztetett örökségét megjelenítő tablók előtt a közös történelem tájain együttélők kincséről szólhatok, mert úgy gondolok, hogy mindazon kérdések, bensőt fészítő gondok, amelyek elhozták ide Önöket, nem egyedül a mi gondjaink. Valamennyiünk öröksége mindaz az érték, amely ezekben az építményekben, tárgyakban, hagyományokban, az önmagában rétegződött történelemben itt megjelenik, miként az is nyilvánvaló, hogy e kincs védelme nem csupán magyar kérdés, hanem az egész civilizált világ erkölcsi ügye.

Kulturális kiállítást megnyitni általában örömteli esemény szokott lenni. Ez alkalommal azonban az örömből keserűség és szomorúság vegyül, s gondolom, mindannyian így vagyunk ezzel, akik eljöttünk ma ide, az Országos Műemléki Felügyelőség épületébe. Mennyivel más hangulatban állnánk a falakon látható fotók, tablók előtt, ha a meghívón azt a címet olvashatnánk: Erdély gazdagodó öröksége. A „veszélyeztetett” kifejezés süvöltő szó századvégünk horizontján.

Nem könnyű rombolni és pusztítani. Az egyes embert és a nemzeti kisebbséget anyagi és szellemi bölcsőjéből kiforgatni, kifosztani és megalázni — jelentős erőfeszítéseket kíván. Mégis könnyebb, mint az évszázadok szerves folytonosságában, munkában és ünnepek során, örömben és bajban létrehozni mindazt, aminek tanúbizonyságát e kiállításon is láthatjuk. Darabkák ezek csupán a ránk maradt örökségből, mégis: minden épület, tárgyi emlék, felszerelés, öltözet, és az eleven néphagyomány lenyomatai, a táj és az emberek ősi közössége olyan rendet, erkölcsi egységet sugall, mely az értékek kipróbált összességét mutatja, szinte tapintható érzékletességgel. Nem kerek, de valódi egészet láthatunk e képeken körbetekintve: a történeti Erdély és népeinek valóságát, igazi arányait, művelődéstörténeti súlyuk és hagyatékuk szerint.

„Ezer esztendő nagy idő még népek és kultúrák életében is — írta Kós Károly —, de ezer esztendő alatt Erdély földjén egyik nép és egyik kultúra sem tudta és nem is akarta a másikat a maga képére átformálni. Külső erők néha megpróbálták ezt nagy áldozattal, de kicsi eredménnyel és végső siker nélkül. Ellenben a három együttélő kultúra tudattalanul állandó és soha egészen meg

nem szűnő törekvése volt, hogy (...) természetének megtartásával olyan közöségeket vegyen magára, melyek különvalóságai ellenére is típusosan erdélyivé tegyék ..."

E valóságnak a kronológia, a történeti rend csupán keretét adja. Élettel és mai jelentéssel az a sajátos patinájú demokratikus hagyomány töltötte és tölti meg, amelynek összetevői az Erdélyt európai jelentőségűvé avató tolerancia hagyományában, a reformszellemben és a progressziónak itt mindenkor erős áramában kristályosodtak ki. A szentistváni intézményszervezés ma is élő tanúságtétele Erdélyben tovább gazdagodott a protestantizmus tárgyi és lelki hagyatékával, puritán humanizmusával és nyitottságával, a nemesi-rendi hagyomány továbbélését pedig a székely falu demokratikus önkormányzata, a szabad paraszti rend, majd pedig a polgárosodás, a városi autonómiák kiépülése kísérte. E tradíció és a népkultúra máig ihlető ereje olyan erős és hagyományörző kulturális-társadalmi együttest hagyott hátra, amely valódi alternatívát kínál az erőszakolt, értelmetlenül pusztító, és megmenthetetlen, ún. „modernizáció” végletesen torz elképzelésével és tragikus gyakorlatával szemben. Miként Reményik Sándor írta: „A lélek él: betűben, kőben, fában, / Hullámos hangban és merev márványban / Száz változáson át — / Amíg meg nem tagadja önmagát ...”

A létező valóság: az érték és a hagyomány, a józanul tárgyilagos számvetés a változás alapja, mely reményt kelt az értelemben. Bármekkora veszély leselkedjék Erdély és egész Románia magyar, román, szász, sváb, szerb és más nemzetiségű falvaira és városaira, eligazodást a múltban találhatunk. Ez növeli az erőt és a határozottságot, mellyel a drámai vég megakadályozására, a rombolás és a menekülés megállítására törekszünk. Bár „Békésebb nyughelyet keresve elvándorol a madár” (Sütő András), évszázados kőbe-fába faragott emlékek a helyükön maradnak, miként szándékunk szerint mi is maradásra ösztönöznénk a szülőföldjüket elhagyni kényszerülőket. De sajnos szomorú tablókat láthatunk itt a tragikus jelenről, nemcsak Bukarest számunkra is fájdalmas pusztulásának pillanatairól. Riasztanak a legújabb hírek is, amelyek szerint a magyar múlt oly nagybecsű emlékét, a nagyváradi Szent László templomot is közvetlen veszély fenyegeti. Nem, ez az eszelős rombolás nem a modernizáció útja, nem lehet értelmes iránya.

Kitervelői hallják meg végre Apáczai Csere János enyedi üzenetét: „Az utókor, amelyre nézve te régi léssz, minden szeretet és részrehajlás, gyűlölet vagy irigység nélkül fog megítélni. Mindazokat pedig, kik a nagy tudatlanságnak palástját szőtték, el fogja átkozni. Végre azokat, kik a haladást készakarva akadályozzák, pokolra szánja.”

Ez a kiállítás segélykérő, kiáltó szó és higgadt dokumentáció, dráma, mozgósítás és józan beszámoló. Tanúsága azonban annak is, hogy okosan politizálni csak a jó szakmai munkával, a meggyőző háttérrel, a hiteles információval lehet. Ma, amikor oly sokan vannak a magukat „meghívottaknak” vélők, s kevesen a „választottak”, amikor oly sok az Erdély-szakértő, de kevesen tudnak bölcsen cselekedni, akkor úgy gondolom, külön köszönetet kell mondanom annak a néhány elkötelezett szakembernek, akiknek ez a kiállítás valójában köszönhető. A szakmai hitel, a szavahihetőség különös értékkel bír az érdekek piacán, s kár volna kockáztatni azt a már 80-as évek derekán kiformalódott összhangot, amely a megújuló magyar politika és az értelmiség között e téren tapasztalható volt. Erdély nem lehet semmiféle licitálás tétje, sem itt, sem másutt.

Mikor megismétlem a rendezőknek valamennyiünk köszönetét, nyomatékkaal hangsúlyozom még egyszer a vészkiáltás mellett a felelősséget, az aggodalom

mellett teendőink súlyát is. Önöknek — s e kiállítás minden majdani látogatójának — pedig azt kívánom, hogy olyan tanulságokkal gazdagodjanak, ami méltó önbecsülésünkhöz, mások iránti tiszteletünkhöz és Erdély veszélyeztetett örökségéhez.

Nem tudom, csak remélem, hogy az itt dokumentált kulturális örökség nem pusztul el végleg. A kiállítás anyagát két éven keresztül Svédországtól Spanyolországig mutatják be. Abban a reményben történik ez, hogy ezzel is nyilvánvalóvá váljék, nemcsak Erdélynek van szüksége Európára, de Európának is Erdélyre. Ez a felismerés talán még megmentheti a templomokat, az udvarházakat, a kastélyokat, a falvakat és a városokat, az emberek millióit egy civilizált jövőnek.

Engedjék meg, hogy a jövőbe vetett hittel és bizakodással Goethe szavaival fejezzem be Erdély örökségének méltatását és védelmét. „Egyáltalán sajátos dolog az a nemzeti gyűlölködés. A kultúra legalacsonyabb fokain mindig a legerősebbnek és a leghevesebbnek találjuk. De van egy fok, melyen egészen eltűnik, és ahol az ember úgyszólván a nemzetek fölött áll, és szomszéd népe szerencsésjét vagy baját úgy érzi, mintha az a saját magáéval történt volna.”

És végül arra szólok fel, hogy ne hagyjuk elveszni Erdélyt a magyarság számára! És azt kívánom: legyen béke a Földön, és legyen békesség az emberek között!

OLASZ FERENC FOTÓJA